

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на

тема: **“СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В
УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ”**,

разработен от **ВИХРА ДИМИТРОВА**, докторанка към катедра „Публичноправни
науки и публичен мениджмънт“, ЮЗУ“Н.Рилски“ – Благоевград

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност
05.02.24 “ Организация и управление извън сферата на материалното производство“

от

проф.д-р Огняна Кирилова Стоичкова

05.02.24 “ Организация и управление извън сферата на материалното производство“

Адрес: Благоевград, ул. „Мизия“ №12, 0888 232356

Настоящата рецензия е съобразена с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБ, раздел първи, чл.6, ал.3 и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ“Н.Рилски“ – Благоевград.

Докторантката Вихра Димитрова представя дисертационен труд на тема, чиято **актуалност** е несъмнена – Стратегическото управление на висшето образование в условията на глобализация. Дисертантката сама много точно и обосновано посочва обективните причини, които правят темата толкова съвременна и значима, по-съществените от които са:

- тенденции на глобализацията в обществения живот;
- преходът към пазарните принципи в икономиката;
- бързото остаряване на информацията, която в наши дни предявява нови изисквания към качеството на висшето образование и към неговото управление;
- проблемите в самата система на висшето образование, която трябва да се реформира в условията на глобализацията се свят.

Структурата на дисертационния труд има „класически“ формат – увод, три глави, заключение, библиографска справка. Дисертантката прилага и справка за приносите с теоретичен и практико-приложен характер.

За задълбоченото и изчерпателно изясняване на поставената тема спомага стройният план на изследването, който следва логическата ос – от теоретическите аспекти на стратегическото управление в условията на глобализация се преминава през качеството на нисшето образование като стратегическа цел и се завършва с регулиращата роля на държавата в тази специфична сфера.

Положително трябва да се оцени формулирането на **главната цел на дисертационния труд**, а именно *„на основата на задълбочено изследване, критичен анализ и оценка на състоянието и перспективите в развитието на висшето образование, да се предложи формиране на научно-методически основи и практически препоръки за усъвършенстване на стратегическото управление в сферата на висшето образование в условията на глобализация“*. За детайлното изясняване на така поставената главна цел помагат конкретните задачи, които са в посока на:

- разкриване на влиянието на глобализацията върху развитието на сферата на висшето образование;
- внасяне на уточнения в понятийния апарат, който засяга разглежданите в дисертацията проблеми;
- анализиране на възможностите за управление на висшето училище на основата на използване на процесния подход;
- ачертаване на тенденциите в развитието на сферата на висшето образование в България и в глобален мащаб.

Сред **методите**, които дисертантката използва в своето изследване са изучаването на документи, контент-анализ, интервю, наблюдение и др. Сред **подходите** могат да се отбележат процесният, историко-правният, политическият, сравнителният и др.

Постиженията на докторантката Вихра Димитрова, които имат характер на приноси, както в **теоретичен, така и в практико-приложен аспект**.

Висока оценка заслужават следните развити и предложени от дисертантката теоретични и практически постановки:

1. Напълно логично в началото на изследването, в което се търси връзката между стратегическото управление на висшето образование и промените, наложени от процесите на глобализация, е дадено **определение на процеса на стратегическо управление в сферата на висшето образование**. То се отличава с оригиналност и актуалност, защото е издържано напълно в духа на принципите на Болонската конвенция, към която нашата страна стриктно се придържа и следва. В него Вихра

Димитрова очертава три важни посоки: - постигане на нови измерения на качеството; - увеличаване на достъпа до висше образование и - ефективност в управлението на системата.

2. Подчертавайки ролята на пазарната среда, в която се развива и трябва да се управлява висшето образование докторантката напълно справедливо се спира на въпроса за **същността на образователната услуга и формулира интересна дефиниция**. От чисто икономическа гледна точка тя има своята цена, измерена в разходите, които обществото и отделният индивид правят. Докторантката справедливо напомня, че „университетите са обществени институции, които са били интегрална част от обществото в продължение на много години“, но веднага обръща внимание върху факта, че те „се отличават от бизнес-организациите по природата на целите си“. Смело дисертантката поставя един въпрос, който продължава да се дискутира в икономическата литература – този за икономическата ефективност от образователните услуги във висшите училища. В. Димитрова обвързва стойността на този вид публично благо с критериите за качество във висшето образование и след подробен преглед на опита на високо развити страни като САЩ, Франция, Великобритания заключава, че “Икономическата ефективност на висшето образование изисква вниманието на държавните институции да се фокусира върху синхронизирането на пазарните потребности от трудови ресурси с развитието на системата за висше образование.” Виждането на докторантката е, че принципите на пазарната икономика не могат да се пренебрегнат, но държавата трябва да си запази регулативната функция и за България става ключова тезата за „икономика на знанието“, която произтича от амбициозната цел на Лисабонската стратегия през следващото десетилетие *„иновациите и знанията да се превърнат в туптящото сърце на Европа“*.

3. Във фокуса на вниманието на дисертантката е поставен като ключов въпросът за **качеството на висшето образование**. Това е напълно справедливо и произтича от логиката, която следва В. Димитрова – основна цел на стратегическото управление на висшето образование е повишаване на ефективността на образователния процес, измерена чрез качеството му.

Нейното определение за качеството на висшето образование е изчерпателно и обосновано: „...**рационално съотношение на свойствата и характеристиките на образователния процес, на неговите резултати, съответствието със стандартите и изискванията на пазара на труд с оглед формиране на личности с иновационен**

тип на мислене, способни своевременно и адекватно да реагират на характерните изменения в обществото.“ стр.118

Дисертантката защитава тезата, че „Високото качество от резултатите в дейността на висшето училище може да бъде постигнато само при **високо качество на образователния процес**. Последното се определя, от една страна, от съдържанието на образователния процес и от друга страна, от неговата „**осигуреност с материални, финансови, информационни и кадрови ресурси**“. (глава втора 2.2) За непосредственото измерване на качеството се предлага система от балансирани показатели, в които се преплитат както финансовите показатели, така и показатели, характеризиращи квалификацията на преподавателския състав, степента на реализация на випускниците и пр. Дисертантката изразява личното си становище, че „качеството на образователната услуга трябва да се анализира преди всичко от три позиции: 1) от гледна точка на съществуващите държавни нормативни изисквания; 2) от гледна точка на изискванията, които предявяват към кадрите на висшите училища самите работодатели; 3) от гледна точка на идеалните характеристики на качеството на образователната услуга при подготовката на обучаемите във висшите училища.“ Нейните конкретни предложения се отнасят до специализирания орган за оценяване качеството на обучението и преподавателския състав във ВУ – Националната агенция за оценяване и акредитация като например: “брой на новите специалности открити за определен период от време (например между две акредитационни процедури); среден брой предложения за усъвършенстване дейността на висшето училище от едно лице от персонала на висшето училище; текучеството на преподавателския състав, на административния състав; удовлетворението на персонала във ВУ“ и т.н. (глава втора 2.4). Напълно актуално и убедително звучи констатацията на дисертантката, че „на достатъчно наситения пазар на образователни услуги, именно качеството определя успеха на конкуренцията между висшите училища.“ (стр.114)

4. Към достоинства на дисертационния труд следва да се отнесе и обосновката, която прави дисертантката на **прилагането на процесния подход към стратегическото управление на висшето образование**. Тя защитава категорично мнението, че процесният подход представлява едно от най-ефективните средства за усъвършенстване на системата за управление на висшето училище, съдействащо за подобряване на конкурентоспособността, намаляване на разходите и повишаване удовлетвореността на обучаемите и преподавателския състав. (глава II, 2.3).

5. Логиката на изследването, която дисертантката следва засяга открояване на ролята на държавата в регулирането на процесите във висшето образование в посока на постигане на стратегическите цели пред тази специфична сфера. Трета глава на дисертацията е посветена на държавното регулиране на този процес. В. Димитрова изхожда от разбирането, че висшите училища като **нетърговски** организации, нетипични субекти на пазара, неносещ печалба сектор на икономиката, трябва да се осъществяват дейността си по други правила, регулирани от държавата. Причината е в това, че конкурентният пазар не може да реши такива проблеми, като - гарантирането на социално-икономическите права на личността, в това число и правото на висше образование, условията за развитието на научните изследвания и т.н.. В тези случаи са необходими регулиращи действия и поддръжка, протекционизъм от страна на държавата в рамките на нейната **социокултурна** функция. В тази част отново докторантката демонстрира **широко познаване на нормативната уредба**, която регламентира дейността на институциите от сферата на висшето образование у нас и в чужбина и излиза със свои констатации и предложения.

По такъв чувствителен въпрос като възникването на частни ВУ В. Димитрова справедливо посочва, че тяхната поява прекрати монопола на държавните университети, осигури допълнителна конкуренция на пазара на образователните услуги. Но едновременно с това всички те (с изключение на най-новия Европейски технически университет в Перник) са ориентирани към специалности, не изискващи солидна материално-техническа база. Частните ВУ тръгнаха по пътя на удовлетворяване на конюнктурното търсене на юристи, икономисти, мениджъри и др., което изостри проблема за качеството на образованието, за социалната защита на студентите от частните университети и колежи. Развитието на този сектор стана един от факторите за засилване на държавния контрол върху дейността на висшите училища (преди всичко на образователната дейност).

5. Следва да се отбележи **коректното отношение** на докторантката Вихра Димитрова при позоваването на тези автори и разработки, които вече са публикувани и са посветени в една или друга степен на темата за стратегическото управление в сферата на висшето образование. Тя е посочила много подробен списък на български и чужди автори, чиито произведения и публикации е проучила подробно и стъпвайки на тях прави своята критична преценка и дава насоките на развитие и усъвършенстване на

процесите, които изследва. Безспорно в това отношение роля играе свободното ползване на английски, италиански и руски езици от Вихра Димитрова, в което съм имала възможност лично да се уверя по време на съвместното ни участие в международни научни конференции. Докторантката е посочила 50 български автори, 64 източника на английски език, 36 монографични изследвания на руски език, 4 публикации на италиански език и множество интернет сайтове.

6. Към силните страни на дисертационния труд може да се отнесе и **богата информация**, която съдържа дисертацията по поставения проблем. Тя доказва **широката осведоменост** на дисертантката Вихра Димитрова по проблемите, които разисква в дисертацията. Тази осведоменост е не само в теорията, но и в практиката на нашата страна и на развитите страни като САЩ и страните-членки на ЕС по отношение на процесите във висшето образование. Данните, които е събрала докторантката са подредени в таблици, в дисертационния труд има множество графики и фигури, които онагледяват процесите и взаимовръзката между анализираните фактори и субординацията между тях. Всички те са придружени с анализ и обяснения и служат за обосноваване на формулираните от докторантката тези.

7. Приложената справка за приносите в дисертацията е коректна, тя маркира добросъвестно основните теоретични и практико-приложни приносни постановки на авторката в труда.

Слабостите в дисертационния труд могат да се характеризират като типични за този род научни разработки. В конкретен план следва да се отбележат:

1. Склонност към описателност и излишно на моменти разказване на процедури или разписани в ЗВО функции на държавата във висшето образование като например на стр.181-185;
2. На стр. 97 (глава втора 2.1.) дисертантката твърди: “Качеството и рейтингът не са тъждествени понятия.” Това твърдение очевидно се нуждае от пояснение, което не е направено макар, че са приведени резултати от рейтингови класации на най-добрите университети в България и в света.
3. Интересно и добре формулирано определение за стратегия на висшето училище (стр.197), но поставено откъснато, не на място. Би било по-добре да се вплете в първа глава, където се дава определение на стратегическото управление на висшето образование и там да се направи връзката със стратегията на отделната образователна институция.

4. Докторантката твърди, че *«улесненият достъп до висше образование снизи изискванията към абитуриентите и стана една от причините за рязкото спадане на престижа системата за висше образование у нас.»* (стр.180) Възражението ми е, че не улесненият достъп, а занижаването на изискванията към приетите за студенти младежи от страна на преподавателите и на самите ръководства на ВУ. При държавните ВУ това се дължи очевидно на историческия принцип на финансиране, което поставя субсидията от държавния бюджет в зависимост от бройката приети студенти, а при частните – поради факта, че таксите за обучение са основното перо в бюджета на повечето български частни ВУ.

Посочените слабости в дисертационния труд не накърняват общото положително впечатление от работата, която и е извършила Вихра Димитрова. Те са отстраними и най-важното – представляват благодатно поле за по-нататъшна творческа и изследователска научна дейност на докторантката. Много от недокрай изяснените страни на многопластовия и сложен проблем за стратегическото управление на висшето образование вероятно ще бъдат обект на нови проучвания от страна на докторантката, която с настоящия труд доказва, че е навлязла в проблемитиката и има потенциал да се утвърди като надежден и талантлив изследовател и научен работник.

Заклучение

Въз основа на всички направени констатации в настоящата рецензия имам основание да дам положителна оценка на обсъждания дисертационен труд. Считам, че той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в РБ и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ»Н.Рилски» и предлагам на членовете на катедра «Публичноправни науки и публичен мениджмънт» да дадат ход на процедурата за провеждане на защита на дисертационния труд, разработен от докторантката Вихра Димитрова на тема: »Стратегическо управление на висшето образование в условията на глобализация».

17.06.2011 г.
Благоевград

Рецензент:
проф.д-р Огн.Стоичкова